
PROTECȚIA VIETȚII INTRAUTERINE. REPERE METODOLOGICE DE CERCETARE ÎN DOCTRINA AUTOHTONĂ

CZU: 342.721:343.621(478)

Silvia BALCAN

*Școala doctorală Științe Juridice,
Universitatea de Stat din Moldova*

PROTECTION OF INTRAUTERINE LIFE. METHODOLOGICAL REFERENCES FOR RESEARCH IN NATIVE DOCTRINE

The objective of this study is systematization of recent researches in the Republic of Moldova on the protection of intrauterine life, in order to identify the premises and needs for revision the standard of human rights protection at the national level. This exercise aims to generalize scientific investigations resulting from several fields by applying the logical, comparative method and deductive analysis to identify less researched aspects and solutions for the person / human being to have protection at all stages of development. The formulated conclusions are going to outline the need of evaluating the national legislation, including the involvement of specialists in different fields, so that through research and studies, focused on good practices implemented on the other states' experience, resorting to harmonization of national legislation in the field of life rights' protection. We consider the revision of some existing notions and, respectively, the formulation of the lege ferenda proposals will be imperative for the Republic of Moldova, especially during a demographic crisis.

Keywords: *intrauterine life, fetus, unborn child, abortion, the right of life, the protection of intrauterine life.*

Viața și începutul ei rămâne încă un mister pentru omenire. Deși progresul și tehnologiile moderne prezintă unele clarități și răspunsuri, pentru oamenii de știință mai există multiple subiecte de discuții. Or, dreptul la viață este cel mai natural și primordial drept al omului, care a fost enunțat încă în primele declarații de drepturi și constituții, adică s-a impus în sistemul juridic de la început ca o componentă a unui drept mult mai larg, ce ar putea fi numit „dreptul de a trăi”. Însă, cel mai dificil în timp a fost și este de a stabili limitele dreptului la viață, acest fapt fiind o dilemă pentru savanții din diferite domenii și, ca rezultat, care este arealul de protecție a acestuia. În doctrina autohtonă, care se prezintă a fi o totalitate de opinii filosofice, politice, religioase, identificăm mai multe domenii distincte, ca: drept, medicină, bioetică și religie, în care oamenii de știință abordează problemele enunțate *supra* oferind totodată și soluții.

Potrivit științei, viața începe din momentul concepției, iar din punctul de vedere al medicinei, nașterea copilului este precedată de multiple schimbări în organismul mamei care, la rândul lor, creează o ambianță favorabilă pentru dezvoltarea intrauterină a fătului, ceea ce constituie, de fapt, un proces fiziologic. Religia, la rândul său, tratează nașterea unei persoane ca o taină Dumnezeiască. Studiind și analizând rezultatele lucrărilor unui grup de cercetători autohtoni, inclusiv din alte domenii decât dreptul, am statuat că protecția vieții ființei umane rămâne a fi un subiect actual, abordat pe diferite dimensiuni, iar concluziile și soluțiile propuse au drept obiectiv revizuirea legislației naționale și conformarea la standardele altor țări, care prin prezența unor practici judiciare au o altă abordare privitor la exercitarea dreptului la viață.

Considerăm oportun de a-l cita în acest context pe autorul Teodor Țirdea, care în studiul realizat enunță faptul că cercetările în cadrul Proiectului internațional cu genericul „Principiile etice de bază în bioetica și biodreptul european” au demonstrat că temelia bioeticii principiste vest-europene se plasează pe patru principii morale: autonomia individului, demnitatea personalității, integritatea și vulnerabilitatea acestuia. La fel, autorul susține în lucrarea sa că „e necesar, reieșind din cerințele strategiei de asigurare a securității individului, de extins spațiul de evoluare moral al activității umane până la materia vie, iar valoarea autonomiei pacientului trebuie apreciată mai extins decât cea medicală... Tot aici găsim (se stabilesc) hotarele ce schițează perspectivele soluționării morale a clonării, eutanasiei, ingineriei genetice, utilizării celulelor stem, prelevării și transplantării organelor, dreptului embrionului (de prima dată) și fătului, stigmatizării, experimentelor pe animale, produselor modificate genetic etc” [1, p.27].

În prezența unor astfel de declarații nu putem să nu fim de acord cu faptul că investigațiile, inclusiv din domeniul biologiei, în special al geneticii, tangențial răspund la afirmațiile oferite de religie și filosofie, care prezintă ființa umană de la concepere ca un individ aparte distinct la nivel genetic de părinții săi și care necesită protecție vizavi de demnitatea și inviolabilitatea sa.

Spre exemplu, autorul Nelu Gheorghită în cercetarea sa enunță că „sarcina este o relație creată între mamă și ființa unică, personală care trăiește și se dezvoltă în ea. Fie că recunoaște sau nu acest lucru, propria ei viață îi aparține lui Dumnezeu și se află în întregime sub puterea Lui. Același lucru este adevărat, implicit și în mod necesar, și în ceea ce privește copilul cel nenăscut...” [2, p.85]. Nelu Gheorghită afirmă că fiecare om este absolut unic, liber și stăpân pe sine, aflat în chip tainic într-o legătură personală cu Creatorul său, cu Dumnezeu, de aceea și urmează să i se acorde fiecărui om cea mai înaltă cinstire, respectându-i-se întreaga făptură, noblețea firii și identitatea proprie, de la concepție și până la moarte, oricare i-ar fi vârsta sau starea. Potrivit autorului, pentru creștinismul ortodox aceste principii reprezintă referințe esențiale atunci când este vorba despre soluționarea oricăror probleme de bioetică, prezente sau viitoare. Nu putem nega și nici supune unei critici dure aceste afirmații reieșind și din faptul că creștinismul întotdeauna a considerat avortul [3, p.218] ca un atentat la viața unei persoane.

O abordare științifică vizavi de influența curentelor religioase asupra incriminării avortului o întâlnim și în lucrarea lui Alexandru Cicala, care va concluziona spre final că „de-a lungul istoriei curentele religioase au influențat mult asupra incriminării multor fapte, inclusiv a procedurii de întrerupere a cursului sarcinii. Calificativul de crimă pentru avort a fost dat de Creștinism, Biserica Catolică, Islam, Hinduism, Budism etc., și până în prezent poziția a rămas neschimbată față de acest fenomen” [4, p.40].

La fel și cercetătorul Ion Banari evocă în cadrul unui studiu impactul negativ al avortului asupra omenirii, expunându-se nu în ultimul rând privitor la atitudinea bisericii față de această intervenție. Ion Banari afirmă că avortul nu poate fi niciodată justificat moral de starea economică a familiei, de neînțelegerile dintre parteneri, de afectarea carierei viitoarei mame sau a aspectului fizic, iar pentru a preveni aceste grave păcate ar fi „necesar un intens proces de mediatizare a gravității păcatului avortului (luându-se în calcul toate aspectele lui medicale, psihologice, sociale, religioase). Societatea trebuie să ofere soluții concrete. Biserica trebuie să întreprindă un întreg efort de educare a omului de azi cu privire la scopul sexualității umane” [5, p.105].

Potrivit cercetărilor doctrinarilor Igor Ciobanu și Artur Cotruță efectuate privitor la infrațiunile contra vieții și integrității corporale în spațiul românesc, „avortul se considera o infrațiune gravă cu scopul de a provoca moartea fătului în uterul mamei, conform pravilei lui Matei Basarab” [6, p.82]. În același studiu se atestă că, încă în acele perioade, persoanele culpabile de întreruperea intenționată a sarcinii se sancționau grav, moartea fătului fiind calificată în instanță ca homicid.

Demne de abordare în prezentul studiu sunt și afirmațiile autorului Igor Soroceanu, care enunță în lucrarea sa că dreptul la viață este unul dintre drepturile fundamentale ale ființei umane, inclusiv al celor nenăscuți. În concluziile la lucrare doctrinarul statuează că „fătul este, așadar, ființă umană începând cu sfârșitul celei de-a 8-a săptămână de sarcină și până la expulzarea sa ca parte a procesului nașterii, acesta din urmă marcând începutul vieții extrauterine, independente a copilului nou-născut. Avortul reprezintă un factor de dezechilibrare a evoluției și a natalității, care afectează în mod direct lumea contemporană și urmașii noștri.... Embrionul, sau fătul nenăscut, nu face parte din complexul de organe ale mamei sale, acesta din urmă reprezentând o ființă unică, distinctă, ce posedă o individualizare genetică proprie” [7, p.170]. Ținem să evidențiem și susținem afirmațiile doctrinarului, inclusiv potrivit cărora avortul reprezintă un factor de dezechilibrare a evoluției și care afectează în mod direct societatea. Totodată, considerăm că concluziile expuse de Igor Soroceanu corespund cercetărilor recente în domeniul medical ce au evidențiat faptul că fătul este capabil să simtă durere începând cu a opta săptămână de sarcină, deoarece din acest moment talamusul începe să funcționeze, preluând impulsul durerii de la nervii senzoriali și dând comanda respectivului loc afectat de durere să reacționeze, iar anterior acestui proces fătul nu simte durere. Din considerentele expuse, apreciem ca oportună propunerea *de lege ferenda* de a se reduce la opt săptămâni vârsta sarcinii până la care să se admită din punctul de vedere al dreptului penal producerea avortului la cerere în mod legal, fără ca acesta să fie necesar din motive terapeutice.

Ținem să evidențiem că nici Convenția europeană, nici lucrările pregătitoare ale acesteia nu se referă în mod expres la copilul încă nenăscut, dar nici nu îl exclud în vreun fel. Această constatare ar putea fi explicată prin aceea că, la momentul adopțării Convenției, în anul 1950, avortul era interzis în statele membre ale Consiliului Europei din acea perioadă, adică în Franța, Italia, Marea Britanie, Belgia..., din care raționament și nu era necesară protecția copilului nenăscut în sensul articolului 2 al Convenției, iar avortul nu a fost enunțat printre excepțiile prevăzute de articolul 2 § 2 din Convenție [8, p.65].

La moment însă, potrivit cercetărilor efectuate de Alina Mirabela Gentimir, dreptul la avort este recunoscut în majoritatea legislațiilor statelor membre ale Consiliului Europei și Uniunii Europene prezentând un subiect asupra căruia Curtea de la Strasbourg s-a pronunțat doar în mod fortuit și deosebit de prudent. Totodată, autorul concretizează că „dacă inițial s-a evitat total pronunțarea asupra altui drept decât dreptul la informație privind posibilitatea femeilor însărcinate de a face avort, ulterior a fost recunoscută existența conflictelor între dreptul mamei de a întrerupe sarcina și dreptul fătului de protecție a vieții” [9, p.241].

Or, deși în aparență în Republica Moldova norma prevăzută la art.159 Cod penal (provocarea ilegală a avortului) ar veni să protejeze fătul sau copilul nenăscut, de fapt, esența acestei infracțiuni constă în crearea pericolului pentru viața și sănătatea femeii însărcinate și nu se referă la ocrotirea sarcinii acesteia, deci nici nu putem vorbi despre o protecție legală sub aspect penal a vieții intrauterine.

Considerăm că o pondere în acest studiu ar fi și lucrarea lui Alexandru Cicala, care, analizând latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la art.159 Cod penal, vine în final și cu propuneri ce ar avea ca obiectiv protejarea vieții intrauterine. Mai exact, autorul recomandă ca la art.159 Cod penal să fie operate modificări de către legiuitor prin introducerea unei noi forme agravante, care ar prevedea răspundere penală pentru acțiuni prevăzute la alin.(1) al dispoziției articolului, dar săvârșite după expirarea a 21 de săptămâni de gestație. Argumentarea acestei poziții se bazează pe faptul că după a 21-a săptămână de gestație fătul devine viabil, în sensul că poate duce o viață extrauterină independent, iar „făptuitorul conștientizează că suprimă o ființă cu o probabilitate mare de existență umană, care deși pentru moment duce o viață intrauterină, însă nivelul de dezvoltare îi permite să ducă o viață extrauterină, chiar și întreținută artificial, până la o dezvoltare completă. În afară de aceasta, manoperele abortive efectuate la un termen de gestație mai avansat produc un pericol mai mare pentru viața și sănătatea femeii, aspect care, de asemenea, este conștientizat de către făptuitor” [10, p.54]. Cum am afirmat *supra*, susținem pe deplin ideea că produsul concepției ar urma să beneficieze de protecție prin norme juridico-penale, doar că această protecție considerăm că e necesar să intervină la o etapă mai timpurie decât 21 de săptămâni, adică începând cu săptămâna a 8-a de dezvoltare intrauterină.

De remarcat că controversele privind protecția produsului concepției în legea penală a Republicii Moldova au prezentat obiectiv de studiu pentru Adriana Eșanu și Corina Adjer, care împreună au studiat și analizat raționamentele CEDO, precum și

abordările statelor membre ale Consiliului Europei vizavi de protecția vieții intrauterine, inclusiv privitor la avort, delimitând în acest sens în cadrul cercetării și categorii distincte de legislații, ca în rezultat să deducă că „...în Republica Moldova nu există reglementări referitoare la produsul concepției. În lipsa acestor definiții, mai ales în legislația autohtonă, este greu de înțeles cum anume i se poate atribui femeii însărcinate protecție sporită în cadrul componentelor de infracțiune indicate *supra* și în ce limite. De facto, nu doar femeia gravidă se cere a fi protejată, dar și fătul din interiorul ei, ceea ce face imperativă definirea termenului înainte de utilizarea sa, pentru a nu genera incoerență juridică” [11, p.39]. Statuăm că, deși de la efectuarea cercetării a trecut o perioadă de timp, starea de lucruri a rămas aceeași până la moment, iar cu opinia autoarelor, potrivit căreia, prin definirea unor termeni anterior uzului acestora, incoerența juridică nu ar putea fi eliminată complet, nu suntem de acord, deoarece prezența în legislațiile altor state a unor norme distincte ce protejează atât femeia gravidă, cât și fătul acesteia demonstrează imperativitatea lor.

O abordare oportună și chiar necesară la moment a fost efectuată și de către cercetătorul Dumitru Buliga, care în studiul său a analizat limitele în interiorul cărora viața ființei umane se bucură de ocrotire penală în Republica Moldova, inclusiv prin comparare cu alte state, ca în final să concluzioneze că dreptul penal al Republicii Moldova nu apără viața intrauterină a ființei umane. Doctrinarul consideră necesară incriminarea faptelor îndreptate contra vieții și sănătății intrauterine a ființei umane, „deoarece asemenea fapte prin natura lor au un caracter prejudiciabil sporit și sunt socialmente periculoase” [12, p.32]. Mai mult ca atât, autorul a venit și cu propuneri *de lege ferenda* care au ca scop remedierea situației vizavi de abordarea actuală.

Vom încheia analiza cercetărilor științifice cu lucrarea Alinei Gaja „Apărarea vieții intrauterine prin norme juridico-penale: Absurditate sau Necesitate?”, prin care a contribuit la suplinirea doctrinei autohtone vizavi de recerînța protecției vieții intrauterine prin norme legale. Autoarea nu doar că a expus cadrul legal național și internațional care, la prima vedere, ar veni să protejeze viața intrauterină, dar a și analizat practica Curții Europene în acest domeniu. Demn de remarcat este faptul că, prin comparație, în studiu a fost expusă și practica pozitivă a altor state, care deja prin norme legale protejează copiii nenăscuți. Drept concluzie la cele enunțate, autorul consideră că „lipsa protecției vieții intrauterine este o lacună a legiuitorului, admisă în Codul penal al Republicii Moldova, iar introducerea unei componente de infracțiune care să reglementeze domeniul în cauză este necesară” [13, p.70]. Ne aliniem acestei afirmații considerând oportune propunerile *de lege ferenda* înaintate de către Alina Gaja în articolul său.

Analizând conținutul cercetărilor expuse *supra*, considerăm indispensabilă soluționarea problemelor abordate de către autorii enunțați vizavi de lărgirea limitelor și conținutului dreptului la viață, inclusiv revizuirea noțiunilor de persoană și integritate fizică. Mai mult ca atât, considerăm că, în cazul în care legiuitorul național va recurge la instituirea noțiunii de făt, atunci trasarea liniei de echilibru dintre dreptul la viață al acestuia și drepturile mamei va fi inerentă și, drept urmare, vor dispărea lacunele

legislative existente, precum și multiplele situații de incertitudini apărute în practică. Or, ca agresiuni contra fătului s-ar putea prezenta fapte ce periclitează echilibrul normal al procesului fiziologic propriu unei sarcini, manifestate prin implicații asupra produsului de concepție începând cu a 8-a săptămână de sarcină și care ar putea împiedica instaurarea vieții extrauterine sau soldate cu vătămarea integrității corporale ori a sănătății ulterioare a copilului.

Referințe:

1. ȚÎRDEA, T. Bioetica potteriană în strategia planetară contemporană de asigurare a securității umane: abordare europeană în raport cu cea nord-americană. În: *Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Spațiul european de securitate: provocări, oportunități, perspective de integrare”*, 11 octombrie 2019. Chișinău: Tipografia „Print-Caro”, p.21-33.
2. GHEORGHITĂ, N. Libertatea ființei umane și bioetica – o perspectivă creștină. În: *Materialele Conferinței „Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene”*, 11 decembrie 2020. Chișinău: Tipografia „Adrilang”, 2020, p.81-86.
3. Dicționar Enciclopedic Britanica, Vol.I. Editura De AGOSTINI.
4. CICALA, Al. Influența curentelor religioase asupra incriminării avortului. În: *Revista Națională de Drept*, 2018, nr.4-6 (210-212), p.36-40.
5. BANARI, I. Bioetică socială versus valori creștine: perspective de interconexiune. În: *Revista de Științe ale Sănătății din Moldova*, 2016, nr.4 (10), p.100-106.
6. CIOBANU, I., COTRUȚĂ, A. Infrațiuni contra vieții și contra integrității corporale în spațiul românesc. În: *Materialele Conferinței „Integrare prin cercetare și inovare”. Seria „Științe juridice și economice”*, 7-8 noiembrie 2020. Vol.I. Chișinău, p.80-83.
7. SOROCEANU, I. Considerații democratice privind avortul: repere moral-spirituale, consecințele și încadrarea juridico-penală. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI RM. Seria „Științe juridice”*, 2020, nr.11, p.161-170.
8. BÎRSAN, C. *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*. Ediția a 2-a. București: C.H. Beck, 2010, p.1887.
9. GENTIMIR, A. Valențele controversate actuale ale bioeticii reflectate în jurisprudența Curții Europene a drepturilor omului. În: *Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale*, 2017, nr. 2(12), p.229-244.
10. CICALA, Al. Latura obiectivă a infrațiunii prevăzute la articolul 159 CP RM. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI RM. Seria „Științe juridice”*, 2019, nr.10, p.42-54.
11. EȘANU, A., ADJER, C. Controverse privind protecția produsului concepției în legea penală a Republicii Moldova. În: *Revista Națională de Drept*, 2010, nr.2, p.36-40.
12. BULIGA, D. Viața ființei umane și limitele în interiorul cărora aceasta se bucură de ocrotire penală. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, 2016, nr.3 (93), p.26-32.
13. GAJA, A. Apărarea vieții intrauterine prin norme juridico-penale: Absurditate sau Necesitate? În: *Revista Națională de Drept*, 2017, nr.5, p.67-70.